

GRUNDLAGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 4/2003 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om samiska

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 18 september 2003 en proposition med förslag till lag om samiska (RP 46/2003 rd) till grundlagsutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Eero J. Aarnio, justitieministeriet
- finanssekreterare Mikko Leinonen, finansministeriet

- byråchef Mikael Reuter, Forskningscentralen för de inhemska språken
- ordförande Pekka Aikio, sametinget
- tf. sekreterare för språkfrågor Susanna Guttorm, byrån för samiska språket
- kommundirektör Pentti Keskitalo, Enontekis kommun
- kommunsekreterare Pentti Tarvainen, Enare kommun
- kommundirektör Martti Pura, Sodankylä kommun
- kommundirektör Jari Kotimäki, Utsjoki kommun.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en lag om samiska, som ersätter 1991 års lag om användning av samiska hos myndigheter. Den nya lagen tryggar samernas rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur i enlighet med grundlagen och internationella konventioner som är bindande för Finland. Likaså säkerställs samernas rätt att använda sitt samiska språk, enaresamiska, skoltsamiska eller nordsamiska, hos domstolar och andra myndigheter.

Lagen tillämpas på alla uppgifter som hör till det allmänna och som ska skötas av de myndigheter som avses i lagen. I huvudsak kommer tillämpningsområdet för respektive myndigheter att motsvara gällande lag. Samerna har rätt att efter eget val använda finska eller samiska i sina

kontakter med statliga och kommunala myndigheter inom samernas hembygdsområde. Myndigheterna är skyldiga att främja användningen av samiska i sin verksamhet. När de anställer personal ska de se till att personalen vid varje ämbetsverk inom samernas hembygdsområde kan betjäna kunderna även på samiska.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2004.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2004 samtidigt med den nya språklagen om landets nationalspråk.

Enligt motiven till lagstiftningsordning begränsar den föreslagna lagen inte de rättigheter som finskspråkiga och svenskspråkiga medborgare har och ändrar inte heller finskans och

svenskans ställning som nationalspråk i vårt land. Regeringen tar i motiven också upp tjänstgöringsförbindelsen enligt 15 § 2 mom. som en faktor som begränsar grundläggande fri- och

rättigheter. Regeringen menar att lagen på denna punkt kan som föreslagits behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Samerna är Finlands enda urfolk. I vårt land bor det ca 7 500 samer, av vilka närapå 4 000 inom samernas hembygdsområde. Samerna utgör majoriteten av invånarna endast i Utsjoki kommun. Ungefär en tredjedel av Finlands samer har samiska som modersmål medan 4 000 använder sig av finska. I Finland talas det nordsamiska (över 1 700 har det som modersmål), enaresamiska (ca 300) och skoltsamiska (knappt 400). Det handlar om olika språk och om man kan ett betyder det därför inte att man skulle förstå de andra.

Syftet med lagen är att trygga samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur och att använda sitt samiska språk hos domstolar och andra myndigheter. I lagen ligger huvudvikten klart och tydligt på det sistnämnda. När det gäller att bevara och på ett generellt plan utveckla det samiska språket och den samiska kulturen går lagen framför allt in för att stärka samiskans officiella status och sänka tröskeln för att använda språket i officiella sammanhang.

De instrument lagen tillhandahåller avser bland annat att öka antalet personer som kan samiska hos de myndigheter som lagen gäller. När målet uppnåtts kan befolkningen inom samernas hembygdsområde oftare erbjudas såväl kvalitativt som kvantitativt likadana tjänster oavsett modersmål. Tolkning och översättning är trots allt också i fortsättningen ett viktigt sätt att nå målen.

Enligt dispositionsplanen under moment 25.01.51 i budgetpropositionen för 2004 anslås 1 270 000 euro för upprätthållande av samernas kulturella autonomi. Jämfört med året innan har anslaget ökat med 150 000 euro för upprätthållande av samernas kulturella autonomi och 100 000 euro för de utgifter som den nya lagen om samiska förutsätter. Enligt den aktuella pro-

positionen är det meningen att vid byrån för samiska språket i anknytning till sametinget inrätta två nya översättar-tolktjänster med anledning av språklagen. Därefter finns det sammantaget sex tjänster vid byrån.

Anslaget under moment 33.33.31, 300 000 euro precis som under det föregående budgetåret, får anvisas kommunerna inom samernas hembygdsområde för att användas för att trygga social- och hälsovårdstjänster på samiska. Anslaget är viktigt för dessa kommuner särskilt som de med anledning av 32 § 3 mom. i lagförslaget blir skyldiga att ordna social- och hälsovårdstjänster på samiska.

För att den samiska kulturen ska kunna leva och utvecklas är det A och O att barn och unga ges möjlighet att lära sig samiska. Lagen om grundläggande utbildning föreskriver att undervisningsspråket kan vara samiska. Elever som bor på samernas hembygdsområde och behärskar samiska ska huvudsakligen undervisas på samiska. Undervisning i modersmålet meddelas utgående från elevens undervisningsspråk också i samiska. Under de senaste åren har staten stått för alla kostnader som kommunerna inom samernas hembygdsområde haft för undervisning på och i samiska. Attityderna till denna undervisning har blivit allt mer positiva. Samtidigt har allt fler elever fått undervisning på samiska. Undervisningen på samiska har alltså ökat i förhållande till undervisningen i samiska. En sak som emellertid spelar en stor roll i praktiken är bristen på samiska lärare, särskilt när det gäller enaresamiska och skoltsamiska.

På 1990-talet startade man språkbud för barn under skolåldern i syfte att gjuta liv i enaresamiskan och skoltsamiskan som hotade dö ut. Språkbuden har konstaterats ge barnen en så god språklig grund att stå på att de kan delta i under-

visning på samiska i grundskolan. Traditionen med språkbud har följts upp med språk- och kulturklubbar, som funnits allt sedan 2001, nordsamiska i Enontekiö, Utsjoki och Vuotso, en enaresamisk i Ivalo och en skoltsamisk i Sevvettjärvi.

Det har gjorts mycket på senaste tid för att samernas språkliga rättigheter ska tillgodoses. Utskottet anser det viktigt att statsrådet i samråd med sametinget utreder vilka möjligheter det finns att fortsätta arbetet och hurdana resurser det behövs för att effektivisera arbetet samt lägga fram förslag till nödvändiga åtgärder.

Med hänvisning till propositionen och övrig utredning finner utskottet propositionen behövlig och angelägen. Utskottet anser att de materiella lösningar regeringen stannat för i propositionen är motiverade och tillstyrker lagförslaget, men med följande anmärkningar och ändringar.

Detaljmotivering

2 §. Lagen tillämpningsområde. Utskottet har ändrat 1 mom. 1 punkten för att den ska motsvara strukturen i momentet och terminologin i kommunallagen.

Paragrafens 3 mom. har ändrats till en renodlad hänvisningsbestämmelse om att det i 17 och 18 § föreskrivs om lagens tillämpning på affärsverk och bolag samt på enskilda. I hänvisningen talas också om lagens tillämpning på kyrkliga myndigheter.

I 4 mom. räknas de lagrum i denna lag upp som tillämpas också på andra statliga myndigheter än de som nämns i 1 och 2 mom. Utskottet anser det vara nog att bestämmelsens särskilda räckvidd framgår av respektive bestämmelser och har därför strukit momentet såsom obehövt.

3 §. Definitioner. Utskottet har förenklat skrivningen i 4 punkten och dessutom strukit slutet av bestämmelsen, eftersom det av de lagrum som avses där framgår hur och under vilka förutsättningar lagen gäller affärsverk och enskilda.

8 §. Myndigheternas information. Utskottet har spjälkat upp 1 mom. i två delar med motiveringen att det nya koncisa 1 mom. på lämpligt sätt ger uttryck för den principiella vikten av att myndigheten använder samiska i informationen till allmänheten.

I 4 mom., som motsvarar lagförslagets 3 mom., har gjorts en mot propositionens allmänna terminologi svarande teknisk ändring.

11 §. Särskilda skyldigheter. Utskottet har ansett det befogat att flytta över bestämmelserna om affärsverk och statligt eller kommunalt ägda bolag (30 §) och om uppdrag (29 §) till 3 kap. med bestämmelser som tillämpas inom samernas hembygdsområde. Av denna anledning har en teknisk korrigering gjorts i 11 §.

14 §. Kunskaper i samiska och behörighetsvillkor. Utskottet har gjort en språklig omformulering i 1 mom.

Till slutet av 2 mom. har fogats en bestämmelse lik den i den gällande lagen om att kunskaper i samiska är meriterande även om de inte ingår i behörighetsvillkoren för en tjänst eller befattning eller för ett uppdrag. Det som enligt utskottets mening talar för att bestämmelsen ska finnas kvar är grundlagens 17 § 3 mom. om att samerna såsom urfolk har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Momentet har dessutom ändrats så att det motsvarar 5 § 2 mom. i lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda (GrUB 9/2002 rd, s. 6/II).

När det gäller att visa kunskaper i samiska gäller enligt det föreslagna 3 mom. det som föreskrivs i ovan nämnda lag. Detta är emellertid något som regleras i lagen om allmänna språkexamina. Utskottet har följaktligen ändrat laghänvisningen.

15 §. Tjänstledighet med lön och befrielse från arbetet för studier i samiska. Förslaget gäller inte direkt användning av samiska inom samernas hembygdsområde och därför har utskottet flyttat paragrafen till 5 kap. om åtgärder som främjar språkliga rättigheter.

17 (30) §. *Affärsverk och statligt eller kommunalt ägda bolag.* Utskottet har flyttat paragrafen med föreslaget innehåll till detta kapitel om samernas hembygdsområde, eftersom propositionen avsett en sådan tillämpning.

18 (29) §. *Enskildas skyldighet att ge språklig service.* Utskottet har av den anledning som nämns under 17 § flyttat över paragrafen till detta kapitel. Paragrafen har omformulerats för att motsvara 25 § i språklagen (GrUB 9/2002 rd, s. 5—6).

22 (21) §. *Ansvar för kostnaderna för översättning och tolkning.* Utskottet har i propositionens anda ändrat uttrycket "självstyrelsesamfundet" till "stiftet eller församlingen". Paragrafhänvisningarna har setts över för att motsvara ordningen i betänkandet.

23 (22) §. *Översättningar som kunden bekostar.* I paragrafen har införts begreppet kyrklig myndighet, ett begrepp som också används i betänkandets 30 §.

25 (15) §. *Tjänstledighet med lön och befrielse från arbetet för studier i samiska.* I 1 mom. ingår ett med hänsyn till grundlagens 80 § problematiskt bemyndigande att utfärda förordning. Enligt utredning till utskottet är meningen att den i momentet föreslagna rätten till tjänstledighet uppstår när tjänsteförhållandet till myndigheten varat i minst ett år. Utskottet har skrivit in villkoret i momentet och strukit bemyndigandet att utfärda förordning.

Det föreslagna 2 mom. gäller tjänstgöringsförbindelse och 3 mom. tjänstledighet enligt prövning. Detta bör tolkas så att en förbindelse att tjänstgöra bara kommer i fråga i fall som avses i 1 mom. Utskottet anser det motiverat att förbindelsen också kan kopplas till beviljande av behovsprövad tjänstledighet. Utskottet har för den skull ändrat den inbördes ordningen på momenten.

I bestämmelserna om behovsprövad tjänstledighet (2 mom.) har gjorts en del språkliga ändringar. Utskottet har upplysts om att meningen varit att anställningen hos samma arbetsgivare också i detta fall måste ha varat i minst ett år för att tjänstledighet ska beviljas. Utskottet har lagt till detta i momentet. Genom förordning av statsrådet kan, som regeringen föreslagit, andra villkor fastställas för tjänstledighet eller befrielse från arbetet.

Bestämmelserna om tjänstgöringsförbindelse (3 mom.) innebär i konstitutionellt hänseende en begränsning av grundläggande rättigheter, nämligen rätten till personlig frihet enligt grundlagens 7 § 1 mom. och den i grundlagens 18 § 1 mom. garanterade rätten för var och en att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon fritt valt. När det gäller den nu aktuella lagen finns det en godtagbar grund att införa en tjänstgöringsförbindelse. Denna grund kan i sista hand härledas ur grundlagens 17 § 3 mom. Förslaget är inte heller i övrigt problematiskt i konstitutionellt hänseende (GrUU 13/2001 rd, s. 2—3).

30 (28) §. *Kyrkliga myndigheter.* Utskottet har dels gjort vissa tekniska ändringar, dels ändrat paragrafrubriken för att den bättre ska motsvara innehållet i paragrafen.

31 §. *Statens ekonomiska ansvar.* Skrivningen har setts över för att begreppen i paragrafen ska motsvara begreppsapparaten i lagförslaget. Innehållsligt motsvarar bestämmelserna det som föreslagits i propositionen.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår grundlagsutskottet

att lagförslaget godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag)

*Utskottets ändringsförslag***Lag om samiska**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §
(Som i RP)

2 §

Lagens tillämpningsområde

De myndigheter som denna lag tillämpas på är
1) *kommunala organ* i Enontekiö, Enare, Sodankylä och Utsjoki kommuner samt *organ i sådana* samkommuner till vilka någon av *dess* kommuner hör,

(2—8 punkten som i RP)

(2 mom. som i RP)

I 17 och 18 § föreskrivs om lagens tillämpning på affärsverk och bolag samt på enskilda och i 30 § om lagens tillämpning på kyrkliga myndigheter.

(4 mom. *utesl.*)

(4 mom. som 5 mom. i RP)

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

(1—3 punkten som i RP)

4) *myndigheter* de domstolar och andra myndigheter (*utesl.*) som nämns i 2 § 1 och 2 mom. samt renbeteslag och Renbeteslagsföreningen (*utesl.*).

2 kap.

Språkliga rättigheter

4—7 §
(Som i RP)

8 §

Myndigheternas information

Information som myndigheter riktar till allmänheten skall också ges på samiska. (*Utesl.*)

(*Utesl.*) Myndigheternas meddelanden, kungörelser, anslag och annan information till allmänheten samt skyltar och för allmänheten avsedda blanketter med ifyllnadsanvisningar skall inom samernas hembygdsområde avfattas och ges också på samiska. (1 mom. i RP)

(3 mom. som 2 mom. i RP)

Andra statliga myndigheter (*utesl.*) än de som avses i 2 § 1 och 2 mom. skall avfatta och ge i 2 mom. avsedda meddelanden, kungörelser, anslag samt blanketter med ifyllnadsanvisningar också på samiska, när informationen huvudsakligen gäller samerna eller det annars finns särskilda skäl till det. (3 mom. i RP)

(5 mom. som 4 mom. i RP)

9 och 10 §

(Som i RP)

3 kap.

Bestämmelser som tillämpas inom samernas hembygdsområde

11 §

Särskilda skyldigheter

De myndigheter som *avses ovan* i 2 § 1 mom. skall i de ämbetsverk och andra enheter som är belägna inom samernas hembygdsområde dessutom iaktta vad som bestäms i 12—16 §.

12 och 13 §
(Som i RP)

14 §

Kunskaper i samiska och behörighetsvillkor

När en myndighet anställer personal skall den förvissa sig om att personalen vid varje ämbetsverk och annan enhet kan betjäna kunderna också på samiska. Myndigheten skall vidare genom att ordna utbildning eller genom andra åtgärder se till att personalen har sådana kunskaper i samiska som *skötseln av myndigheternas* uppgifter kräver.

Kunskaper i samiska kan fastställas som behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för statsanställda genom lag eller med stöd av lag genom förordning av statsrådet eller *det behöriga ministeriet*, samt för kommunalt anställda, i den ordning som anges i kommunallagen (365/1995), om det inte genom lag eller med stöd av lag föreskrivs om sådant behörighetsvillkor. Kunskaper i samiska är särskilt meriterande även om sådana kunskaper inte nämns i behörighetsvillkoren för en tjänst eller befattning eller för ett uppdrag.

Angående (utesl.) språkkunskaper i samiska (utesl.) gäller lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003). Kunskaper i samiska skall visas genom sådan språkexamen som avses i lagen om allmänna språkexamina (668/1994), genom språkprov i samband med studier eller genom högskolestudier.

15 §
(Utesl.)15 och 16 (16 och 17) §
(Som i RP)17 (30) §
(Som i RP)

(18) (29) §

Enskildas skyldighet att ge språklig service

När en offentlig förvaltningsuppgift genom lag eller med stöd av lag hör till en enskild, gäller för denne i uppdraget inom samernas hembygdsområde det som i denna lag sägs om myndigheter. Om en sådan uppgift på samernas område uppdras åt en enskild med stöd av ett beslut eller någon annan åtgärd av en myndighet eller ett avtal mellan myndigheten och den enskilde, skall myndigheten försäkra sig om att den enskilde i uppdraget ger sådan språklig service som förutsätts i denna lag. Myndigheten skall försäkra sig om detta också när den anförtror en enskild någon annan uppgift på samernas hembygdsområde än en offentlig förvaltningsuppgift, om detta är nödvändigt för att upprätthålla den servicenivå som lagen förutsätter.

4 kap.

Rätt till tolkning och översättning19—21 (18—20) §
(Som i RP)

22 (21) §

Ansvar för kostnaderna för översättning och tolkning

(1 mom. som i RP)

Kommunen, (utesl.) samkommunen eller stiftet eller församlingen skall svara för kostnaderna för tolkning samt för upprättande eller översättning av expeditioner och handlingar enligt 4—6, 12, 13, 15, 16 och 30 §.

23 (22) §

Översättningar som kunden bekostar

Är en handling som har lämnats in till en statlig eller kommunal myndighet eller till en myndighet i (*utesl.*) en samkommun *eller till en kyrklig myndighet* skriven på samiska trots att kunden inte har rätt att använda samiska hos myndigheten, skall myndigheten, efter att ha hört kunden, på dennes bekostnad skaffa en översättning av handlingen till det språk som myndigheten använder.

5 kap.

Åtgärder som främjar språkliga rättigheter24 (23) §
(Som i RP)

25 (15) §

Tjänstledighet med lön och befrielse från arbetet för studier i samiska

En tjänsteman hos en *sådan* i 2 § 1 mom. nämnd statlig myndighet vars ämbetsdistrikt i sin helhet ligger inom samernas hembygdsområde har, *om tjänsteförhållandet till myndigheten har varat i minst ett år*, rätt att få tjänstledighet med lön för att skaffa sådana kunskaper i samiska som han eller hon behöver för skötseln av sina tjänsteuppgifter. En arbetstagare hos en sådan myndighet har i *samma* syfte och under motsvarande förutsättningar rätt att få befrielse från arbetet.

Den som är anställd hos en i 2 § 1 mom. (*utesl.*) avsedd kommun eller samkommun eller hos en i 2 § 1 mom. 2 och 3 punkten avsedd statlig myndighet vars ämbetsdistrikt delvis ligger inom samernas hembygdsområde, samt den som hör till personalen vid Renbeteslagsföreningen (*utesl.*) kan (*utesl.*) beviljas tjänstledighet med lön eller befrielse från arbetet för att skaffa de kunskaper i samiska som han eller hon behöver för skötseln av sina tjänsteuppgifter *om anställningen hos ovan avsedda arbetsgivare har varat*

i minst ett år. Genom förordning av statsrådet kan andra villkor fastställas för tjänstledighet eller befrielse från arbetet. (3 mom. i RP)

Som villkor för beslutet om tjänstledighet eller befrielsen (*utesl.*) kan ställas att den anställda ingår ett skriftligt avtal med myndigheten *om att* han eller hon efter tjänstledigheten eller befrielsen från arbetet arbetar i myndighetens tjänst inom samernas hembygdsområde under en viss tid som inte får vara längre än ett år. Avtalet kan innehålla ett villkor om avtalsvite, som får vara högst beloppet av de direkta kostnaderna för språkutbildningen, och som den anställda skall betala till myndigheten om han eller hon under den avtalade tiden säger upp sig eller sägs upp av orsaker som beror på den anställda, med undantag av sjukdom. (2 mom. i RP)

26—29 (24—27) §
(Som i RP)

6 kap.

Särskilda bestämmelser

30 (28) §

Kyrkliga myndigheter

(1 mom. som i RP)

Bestämmelserna i 1, 4, 5, 8, 20 och 24 § gäller på motsvarande sätt den evangelisk-lutherska kyrkans församlingar i Enontekis, Enare, Utsjoki och Sodankylä, om inte ärendet är av sådan natur att det enligt kyrkolagen skall anses höra till kyrkans egna angelägenheter, samt inom ortodoxa kyrkosamfundet Lapplands församling.

29 och 30 §
(*Utesl.*)

31 §

Statens ekonomiska ansvar

I statsbudgeten skall tas in ett anslag för statsunderstöd till kommunerna, *församlingarna*, renbeteslagen inom samernas hembygdsområde

GrUB 4/2003 rd — RP 46/2003 rd

samt till sådana enskilda som avses i 18 § för täckande av de särskilda merkostnader som tillämpningen av denna lag medför.

32 och 33 §
(Som i RP)

7 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

34 och 35 §
(Som i RP)

Helsingfors den 19 november 2003

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kimmo Sasi /saml
vordf. Arja Alho /sd
medl. Leena Harkimo /saml
Hannu Hoskonen /cent
Roger Jansson /sv
Irina Krohn /gröna
Annika Lapintie /vänst
Henrik Lax /sv

Reino Ojala /sd
Klaus Pentti /cent
Markku Rossi /cent
Arto Satonen /saml
Seppo Särkiniemi /cent
Ilkka Taipale /sd
ers. Toimi Kankaanniemi /kd.

Sekreterare var

utskottsråd Jarmo Vuorinen.